

Summary

Genus *Pithya* (*Sarcoscyphaceae*) is represented in Poland by two species: *P. vulgaris* and *P. cupressina*. Both species are similar in morphology, both are considered saprophytic and both occur on dead needles and branches of coniferous trees and shrubs. Despite considerable similarity, the species are distinct in terms of some macro- and micromorphological features, colonised substrates as well as the presence or absence of conidial stage. Both species were detected in Poland twice – in the early 20th century and in the second decade of the 21st century. The sites of *P. vulgaris* are known from publications, while the historical site of *P. cupressina* is described in GBIF database. A new site of *P. cupressina* was found in 2016 in Mochle (Bydgoszcz District). As the genus and species lack Polish names, “paterka zwyczajna” (common platter) was proposed for *P. vulgaris* and “paterka jałowcowa” (juniper platter) for *P. cupressina*. Both species are rare in Europe and in Poland, therefore, it is suggested that they should be included in the Polish red list of macromycetes.

Adres autora:

Przemysław Drzewiecki
Mochle 3
86-014 Sicienko
e-mail: mochle@poczta.onet.pl

Barbara Kilińska

NOWE STANOWISKA GWIAZDOSZA POTRÓJNEGO *GEASTRUM TRIPLEX* I GWIAZDOSZA CZARNOGŁOWEGO *GEASTRUM MELANOCEPHALUM* W BYDGOSZCZY

New localities of *Geastrum triplex* and *Geastrum melanocephalum* in Bydgoszcz

Geastrum triplex Jungh. i *Geastrum melanocephalum* (Czern.) V.J Staněk (syn. *Trichaster melanocephalus* Czern.) należą do grzybów podstawkowych *Basidiomycota*, rzędu *Geastrales*, rodziny *Geastraceae* (Kirk 2017). W Polsce rodzaj *Geastrum* reprezentowany jest przez 20 gatunków (Dörfelt 1985, Sunhede 1989, Rudnicka-Jeziarska 1991, Wojewoda 2003, Kujawa et al. 2012). Grzyby z rodzaju *Geastrum* występują w różnego typu siedliskach, między innymi na wydmach i murawach kserotermicznych, w lasach liściastych, iglastych i mieszanych. Gwiazdosze coraz częściej spotykane są również na obszarach podlegających presji człowieka – w parkach, ogrodach, zaroślach (Kujawa et al. 2012).

Do 2014 roku gwiazdosz potrójny oraz gwiazdosz czarnogłowy były w Polsce objęte ścisłą ochroną gatunkową (Rozporządzenie 2004, 2014). Zgodnie z „Czerwoną listą grzybów

wielkoowocnikowych w Polsce” (Wojewoda i Ławrynowicz 2006) zarówno *Geastrum triplex*, jak i *Geastrum melanocephalum* to gatunki zagrożone wymarciem (kategoria E).

Ze względu na dużą liczbę nowych stwierdzeń *G. triplex* i *G. melanocephalum* Kujawa et al. (2012) zaproponowali dla obu taksonów zmianę kategorii zagrożenia na LC (*least concern*) – gatunki szeroko rozpowszechnione, najmniejszej troski. Zmiana ta jest zgodna z kryteriami czerwonej listy IUCN (2012, 2017). Z kolei Świerkosz i Reczyńska (2013) w swojej pracy o gwiazdoszu potrójnym sugerują przyjęcie zasady ostrożności (Anonymous 2000). Stwierdzili, że zalecane przez Kujawę et al. (2012) zmiany kategorii zagrożeń, oparte jedynie na informacjach o wielkości populacji, rozmieszczeniu i liczbie stanowisk dla *G. triplex* mogły być zbyt pochopne.

W Bydgoszczy *G. triplex* został stwierdzony po raz pierwszy w 2016 roku na Kapuściskach, jednym z bydgoskich osiedli, natomiast *G. melanocephalum* w 2010 roku w Ogrodzie Botanicznym Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego. Do tej pory na terenie miasta odnotowano łącznie trzy gatunki gwiazdoszy: *G. triplex*, *G. melanocephalum* i *G. striatum* (Głowska et al. 2013, Stokłosa et al. 2015, Stokłosa 2016).

Nowe stanowiska gwiazdosza potrójnego (fot. 1) i czarnogłowego (fot. 2) zaobserwowano w listopadzie 2016 roku w Fordonie, dzielnicy Bydgoszczy (woj. kujawsko-pomorskie, ATPOL CC-27). W niewielkiej odległości od siebie (kilka metrów) rości pięć owocników *G. triplex* (53°09'04"N, 18°06'40"E) oraz trzy owocniki *G. melanocephalum* (53°09'04"N, 18°06'41"E). Występowanie owocników tych gatunków stwierdzono na podłożu mszysto-trawiastym w miejscach częściowo zacienionych (fot. 3), znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie przydrożnego lasu sosnowego. W pobliżu zlokalizowane są drogi eksploatowane

Fot. 1. Owocniki *Geastrum triplex* Jungh. na stanowisku w Fordonie (Bydgoszcz), 11 XI 2016 (fot. B. Kilińska).

Photo 1. Basidiomes of *Geastrum triplex* Jungh. at the site in Fordon (Bydgoszcz), 11 XI 2016 (photo by B. Kilińska).

Fot. 2. Owocnik *Geastrum melanocephalum* (Czern.) V.J. Staněk stwierdzony w Fordonie (Bydgoszcz), 13 XI 2016 (fot. B. Kilińska).

Photo 2. Basidiome of *Geastrum melanocephalum* (Czern.) V.J. Staněk found in Fordon (Bydgoszcz), 13 XI 2016 (photo by B. Kilińska).

Fot. 3. Nowe stanowiska *G. triplex* i *G. melanocephalum* w Fordonie, dzielnicy Bydgoszczy (fot. B. Kilińska).

Photo 3. New localities of *G. triplex* i *G. melanocephalum* in Fordon, district of Bydgoszcz (photo by B. Kilińska).

przez pobliskich mieszkańców zarówno pieszo, jak i kołowo. Największym zagrożeniem dla *G. triplex* i *G. melanocephalum* jest intensywne wydeptywanie tego miejsca.

Zebrano pojedyncze owocniki tych gatunków w celu potwierdzenia identyfikacji. Grzyby zostały oznaczone do gatunku przy pomocy klucza Rudnickiej-Jezierskiej (1991) na podstawie obserwacji cech makroskopowych i mikroskopowych. Okazy zostały złożone w postaci eksykatów w Katedrze Ekologii Instytutu Biologii Środowiska Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

LITERATURA

- ANONYMOUS. 2000. Communication from the Commission on the precautionary principle, 02.02.2000. COM (2000) 1. Commission of the European Communities, Brussels, 29.
- DÖRFELT H. 1985. Die Erdsterne: *Geastraceae* und *Astraeaceae*. Die Neue Brehm-Bücherei. A. Ziemsen Verlag, Wittenberg.
- GŁOWSKA N., FRYMARK-SZYMKOWIAK A., WILBRANDT B. 2013. Grzyby wielkoowocnikowe Ogródu Botanicznego Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy: wstępne wyniki badań. *Fragm. Flor. Geobot. Pol.* 20, 2: 371-381.
- IUCN. 2012. IUCN Red List Categories and Criteria: Version 3.1. Second edition. Gland, Switzerland and Cambridge, UK: IUCN. Dostęp: 06.02.2017. [http://s3.amazonaws.com/iucnredlist-newcms/staging/public/attachments/3192/redlist_cats_crit_en.pdf].
- IUCN Standards and Petitions Subcommittee. 2017. Guidelines for Using the IUCN Red List Categories and Criteria. Version 13. Prepared by the Standards and Petitions Subcommittee in March 2017. Dostęp: 10.03.2017. [<http://www.iucnredlist.org/documents/RedListGuidelines.pdf>].
- KIRK P.M. 2017. Species Fungorum (version Jan 2016). In: ROSKOV Y., ABUCAY L., ORRELL T., NICOLSON D., BAILLY N., KIRK P., BOURGOIN T., DEWALT R.E., DECOCK W., DE WEVER A., NIEUKERKEN E. VAN, ZARUCCHI J., PENEV L. (Eds.). Species 2000 & ITIS Catalogue of Life, 30th January 2017. Species 2000. Dostęp: 08.02.2017. [www.catalogueoflife.org/col/].
- KUJAWA A., GIERCZYK B., SZCZEPKOWSKI A., KARASIŃSKI D., WOŁKOWYCKI M., WÓJTOWSKI M. 2012. Ocena obecnego stanu zagrożenia gatunków z rodzaju *Geastrum* w Polsce. *Acta Bot. Siles.* 8: 5-42.
- ROZPORZĄDZENIE 2004. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 roku w sprawie gatunków dziko występujących grzybów objętych ochroną. Dz.U. Nr 168, poz. 1765.
- ROZPORZĄDZENIE 2014. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 roku w sprawie ochrony gatunkowej grzybów. Dz.U.2014, poz. 1408.
- RUDNICKA-JEZIERSKA W. 1991. Flora Polski. Purchawkowate (*Lycoperdales*), Tęgoskórowate (*Sclerodermatales*), Pałeczkowate (*Tulostomatales*), Gniazdnicowe (*Nidulariales*), Sromotnikowate (*Phallales*), Osiakowe (*Podaxales*). In: SKIRGIEŁŁO A. (Ed.). Grzyby (*Mycota*). Tom 23: Podstawczaki (*Basidiomycetes*). Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków: 61-85.
- STOKŁOSA N. 2016. Gwiazdosz potrójny *Geastrum triplex* w Bydgoszczy – nowe stanowisko w Polsce. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 72, 5: 380-385.
- STOKŁOSA N., WILBRANDT B. 2015. Nowe stanowiska gwiazdosza prążkowanego *Geastrum striatum* i gwiazdosza czarnogłowego *Geastrum melanocephalum* w Polsce. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 71, 2: 122-128.
- SUNHEDE S. 1989. *Geastraceae* (Basidiomycotina): morphology, ecology and systematics with special emphasis on the North European species. *Synopsis Fungorum* 1: 1-534.
- ŚWIERKOSZ K., REZCZYŃSKA K. 2013. Pierwsze stanowisko *Geastrum triplex* Jungh. (Basidiomycota, Geastraceae) w Sudetach Wschodnich. *Przyroda Sudetów* 16: 83-86.
- WOJEWODA W. 2003. Krytyczna lista wielkoowocnikowych grzybów podstawkowych Polski. In: MIKREK Z. (Ed.). *Różnorodność biologiczna Polski. Vol. 7.* Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków.

WOJEWODA W., ŁAWRYNOWICZ M. 2006. Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych w Polsce. In: MIREK Z., ZARZYCKI K., WOJEWODA W., SZELAĞ Z. (Eds.). Czerwona lista roślin i grzybów Polski. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków: 53-70.

Summary

In November 2016 new localities of *Geastrum triplex* and *G. melanocephalum* were found in Bydgoszcz (Fordon, ATPOL CC-27). The species are listed in the Polish Red List of Macromycetes (Wojewoda, Ławrynowicz 2006) in the category E – endangered species. This is the second locality for both described species in the city. Basidiomes were found on the intensively trampled, anthropogenic habitat, nearby a roadside pine forest.

Adres autora:

Barbara Kilińska
Katedra Ekologii, Instytut Biologii Środowiska
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
Al. Ossolińskich 12 85-093 Bydgoszcz
e-mail: b.kilinska@ukw.edu.pl

Adres do korespondencji:
Barbara Kilińska
ul. Łochowskiego 4/86
85-796 Bydgoszcz

Paweł Czechowski, Grzegorz Jędro, Ryszard Orzechowski

NOWE STANOWISKA NADOBNIKA WŁOSKIEGO *CALLIPTAMUS ITALICUS* (LINNAEUS, 1758) (ORTHOPTERA, ACRIDIDAE, CALLIPTAMINAE) W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

New localities of the Italian Locust *Calliptamus italicus* (Linnaeus, 1758) (Orthoptera, Acrididae, Calliptaminae) in Lubuskie Province

Nadobnik włoski *Calliptamus italicus* jest gatunkiem subpontyjsko-medytterranejskim, którego zasięg obejmuje południową i południowo-wschodnią Europę, Azję Mniejszą i Środkową oraz północną Afrykę. Jest gatunkiem zanikającym w północnych częściach zasięgu. W Polsce zagrożony, a jego występowanie w kraju u schyłku XX wieku i na początku XXI wieku ograniczało się głównie do Puszczy Sandomierskiej (Liana 2004). W „Polskiej czerwonej księdze zwierząt” ma kategorię EN - gatunki bardzo wysokiego ryzyka (Liana 2004).

Prowadząc obserwacje przyrodnicze w woj. lubuskim nadobnika włoskiego odnotowano na 12 stanowiskach. W większości przypadków wykonano dokumentację fotograficzną, a przynależność gatunkową potwierdzono używając przewodnika fotograficznego „Szarańczaki” Heiko Bellmanna (2009). Poprawność oznaczenia z niektórych stanowisk została także potwierdzona przez Pana Seweryna Grobelnego, któremu serdecznie dziękujemy.